

СРПСКА ПРАВНА БАШТИНА

МИХАИЛО
КОНСТАНТИНОВИЋ

ПОЛИТИКА СПОРАЗУМА

ДНЕВНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ 1939–1941
ЛОНДОНСКЕ БЕЛЕШКЕ 1944–1945

БЕОГРАД
2018

Михаило Константиновић
ПОЛИТИКА СПОРАЗУМА
Дневничке белешке 1939–1941
Лондонске белешке 1944–1945

Библиотека
СРПСКА ПРАВНА БАШТИНА

Издавачи

Правни факултет Универзитета у Београду
Правни факултет Универзитета Источно Сарајево
Међуопштински историјски архив
за општине Чачак, Горњи Милановац и Лучани
Завичајни музеј Прибој
4СЕ, Београд
Досије студио, Београд

За издаваче

Проф. др Зоран Мирковић
Проф. др Горан Марковић
Лела Павловић
Душица Раковић
Јелена Танасковић
Мирко Милићевић

Уредник

Проф. др Јовица Тркуља

Приређивачи

Проф. др Јовица Тркуља
Душан Мрђеновић

Рецензенти

Проф. др Драгољуб М. Поповић
Др Борис Милосављевић
Др Наташа Милићевић

Михаило Константиновић

ПОЛИТИКА СПОРАЗУМА

ДНЕВНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ 1939–1941
ЛОНДОНСКЕ БЕЛЕШКЕ 1944–1945

БЕОГРАД • 2023

САДРЖАЈ

Предговор другом издању	9
Предговор првом издању: Политика споразума – <i>најомене њиређивача</i>	15
Михаило Константиновић – <i>основни биографски њодаци</i>	17

Књига прва ДНЕВНИЧКЕ БЕЛЕШКЕ 1939–1941

Година 1939	21
Година 1940	91
Година 1941	271
Догађаји пред 27. март	353

Књига друга ЛОНДОНСКЕ БЕЛЕШКЕ 1944–1945

ПРИЛОЗИ И НАПОМЕНЕ

<i>Књига њрва</i> – Дневничке белешке 1939–1941	517
<i>Књига друга</i> – Лондонске белешке 1944–1945	622
Илустровани прилози	641
Регистар имена	661

ПРЕДГОВОР ДРУГОМ ИЗДАЊУ

1. – Иако је Михаило Константиновић познат у Србији као научник светског гласа и један од корифеја Правног факултета Универзитета у Београду, има мишљења да у његовој академској каријери и јавном деловању постоје спорна места која бацају сенку на његово дело и личност. Оцена Константиновићевог доприноса правној науци која је преовладала у домаћој литератури последњих година је предмет преиспитивања и критике. Мишљења су данас о том питању изразито поларизована.

Већина наших аутора који су писали о Михаилу Константиновићу изричу позитивну оцену његовог дела и деловања. По њима, Константиновићево дело и јавно деловање служе за понос српској правној науци и струци, те он зато заузима место у пантеону београдског Правног факултета (заједно са Слободаном Јовановићем, Живојином Перићем, Томом Живановићем, Ђорђем Тасићем и Радомиром Лукићем). Својом моралном доследношћу и јавним деловањем он служи за углед и понос српској елити, посебно правничкој. На другој страни, постоје аутори који негативно оцењују дело и деловање Михаила Константиновића. Захваљујући њима створен је негативан наратив којим се оспоравају његова личност и дело, који никако не могу служити за понос српској правној науци и струци. Њему, зато, није место у пантеону београдског Правног факултета. (Више о овоме видети у: *Hereticus*, Vol. XII (2015), No. 3–4).

По нашем суду, још није могуће изрећи коначну оцену о улози и значају Михаила Константиновића. Потребна су нова темељна истраживања његовог дела и јавних активности којима би се превладале ове крајности. При томе, не треба затварати очи пред спорним моментима у каријери Михаила Константиновића. Међутим, то нас не спречава да укажемо на позитивне стране и значајне домете његовог дела и јавног делања, посебно његов драгоцени утицај на формирање бројних генерација правника у Србији. Дакле, Константиновићево дело и јавна делатност имају несумњив значај за српску историју и правну науку. Али, они нису једноставни и једнозначни.

Тек предстоји дијалог о делу и делању Михаила Константиновића. По нашем мишљењу, Михаило Константиновић је самосвојна појава на Правном факултету Универзитета у Београду и на јавној политичкој сцени Србије. Он је битно утицао својим високим научним и моралним критеријумима на јавни живот у Београду и Србији, на јавни живот како у Краљевини Југославији, тако и у социјалистичкој Југославији. Тај утицај Константиновића био је у периоду 1923–1941. непосредан, а 1945–1982. посредан, као професора универзитета и писца законских текстова.

Константиновић се деценијама клонио политике. Није припадао ниједној странци и избегавао је да се појављује на јавној сцени. Упркос томе, он је у четрдесетој години ушао у политику из осећања одговорности и дужности према народу и држави којима је припадао. Његов улазак у владу Цветковић–Мачек није био мотивисан политичким разлозима, већ жељом да помогне свом народу. Патриотизам је показао и својим учешћем у Првом светском рату, као добровољац у француској војсци, и напуштањем владе због потписивања Тројног пакта. Своје демократско убеђење испољио је у бурним догађајима на Универзитету у време његовог доласка на Правни факултет. Залагао се за аутономију Универзитета са истом оном упорношћу с којом је обављао све послове на Универзитету. Цену његовог бављења политиком и јавним пословима платили су његови стручни радови и научничка каријера.

Његов педагошки рад на правним факултетима у Суботици и Београду, као и просветитељска мисија коју је вршио међу правницима у Србији и Југославији, доказани су и несумњиви. Он је био и остао велики узор студентима и наставницима правних факултета и драгоцен путоказ правницима практичарима. Његов дух је и даље присутан на београдском Правном факултету и у бројним законским нормама грађанског права које је он формулисао и које се примењују у свим постјугословенским државама.

2. – Мање је познато да је Константиновић писао дневничке белешке, у Београду 1939–1941. и у Лондону 1944–1945. године. Његова жеља је била да се те белешке не објављују. Међутим, његов син, Радомир Константиновић, ове белешке је приредио и објавио 1998. под насловом *Полиџика сиџоразума*. Реч је о драгоценом сведочанству о том драматичном и преломном времену.

Књига сажима велико историјско и животно искуство аутора који је поседовао широка знања из разних области и имао блиске везе с многобројним личностима из научног, државног, политичког и културног миљеа, не само у Србији него и широм Југославије, Европе и света. Уз то, аутор је испољио списатељски дар, способност да уочи и прикаже најважније у људској природи и карактерима личности које помиње, да држи главу изнад дневно-политичких таласа и ковитлаца бурних, драматичних догађаја.

Бележећи из дана у дан своја запажања о догађајима у којима је непосредно учествовао и о људима које је сусретао, Константиновић пред читаоцем расклапа корице једног времена о коме би се сигурно мање знало да није његових записа. Ти записи, дати лепим српским језиком, упркос хендикепима које дневничка форма диктира, чине нарочиту вредност Константиновићевих *Бележака*. Отуда ова жива и уверљиво писана историјска секвенца из његовог живота има и литерарну вредност. То је оно што, поред Константиновићеве изузетне ерудиције и

одличног познавања људи и људског карактера, даје посебну вредност овој књизи. Она је писана веома искрено, савремено и по форми и по стилу.

Генерација којој је припадао Константиновић успела је да дође до споразума и, да није било Другог светског рата, налазила се на прагу да у Југославији укорени либералну демократију чији је присталица био Константиновић. Зато Михаила Константиновића треба пажљиво читати и његове *Дневничке белешке* треба узети као подстицај да допуњују наша знања о драматичним збивањима у периоду 1939–1945. и о тој, данас потиснутој, либерално-демократској традицији у српској политичкој мисли.

О Михаилу Константиновићу се, нажалост, мало зна. О његовом животу, универзитетској каријери и јавним делатностима не постоје монографски радови и студије. Постоје малобројни чланци и краћи, махом пригодни текстови у којима се проф. Константиновић или некритички уздиже и неодмерено велича као највећи и најзначајнији српски правник и наставник Правног факултета у Београду, или се неутемељено и злонамерно омаловажава као професор који је недопустиво мало писао, није оставио никакав траг у правној науци, и који је као политичар успео да буде „миљеник прво двора а потом Тита“, али није успео да се уздигне до политичара државника с визијом. За један број његових савременика и данашњих политичара и историчара он је „издао интерес српског народа“ и фактички радио у интересу његових непријатеља. Под таквим околностима, личност и дело Михаила Константиновића остали су прекривени велом заборава и олакхих дисквалификација.

Посматрани са данашње дистанце, Константиновићеве записи имају значај археолошког белега ископаног из згаришта једне цивилизације, бивше југословенске, сведочанства о драматичним и трагичним догађајима у Србији и Југославији уочи и за време Другог светског рата. У том смислу, његове дневничке белешке које је водио 1939–1941. у Београду и 1944–1945. у Лондону, нису само лични документ, него слика времена, делић огромног мозаика српске и југословенске трагедије коме још не можемо сагледати смисао, облик и величину.

Објављивањем књиге *Политика споразума* Михаила Константиновића попуњава се празнина о тим судбоносним збивањима и у целини се чине доступним његова виђења и сведочења о догађајима у којима је учествовао. Тиме се отвара простор за извлачење из заборава многих важних догађаја и личности, те стварају претпоставке за свестраније изучавање наше историје ХХ века.

Надамо се да ће поновно објављивање Константиновићевих дневничких белешки бити подстицај за нова истраживања тих збивања, али и његовог дела, универзитетске каријере и јавног ангажовања, да ће допринети скидању вела заборава са овог корифеја Правног факултета Универзитета у Београду.

3. – Приређивачи књиге *Полиiтика сiоразума* Михаила Константиновића настојали су да оригинални рукопис задржи првобитни облик и садржину. У том смислу, сем коректорских интервенција, и то углавном у случајевима када је било очигледно да се ради о грешкама насталим приликом писања или прекуцавања рукописа, све је остало како је првобитно било написано, тако да су записи сачували своју документациону вредност и аутентичност.

Прихватајући принцип приређивача првог издања *Полиiике сiоразума*, једини логичан када је оваква документарна грађа у питању, и ми смо се определили да искључимо „сваку озбиљнију редакторску интервенцију, па чак и ону правописну, у смислу прилагођавања новим језичким правилима, осим у случајевима када је то налагала потреба за тачнијим разумевањем.“ (Р. Константиновић, „Предговор првом издању“) Све редакторске интервенције Радомира Константиновића, као и у првом издању, у интегралном облику налазе се на крају књиге. Једина разлика је у томе што смо бројеве који означавају ове напомене ставили у средње, односно угласте заграде, [], поштујући намеру Радомира Константиновића да све своје интервенције у тексту тако обележи.

Наша појашњења појединих догађаја, за која смо сматрали да би читаоцу могла да боље разјасне контекст у ком је рукопис настајао, превод неких израза које је Константиновић користио у оригиналу (на енглеском, француском, немачком, грчком или латинском), као и повремене реконструкције и усаглашавање датума и дана у недељи, давали смо у фуснотама на страни на којој се у књизи појављују, односно у именском регистру, на крају књиге.

Такође, неке временске одреднице у самом дневнику ставили смо у **болд**. За ово смо се одлучили због тога што Константиновић, крајње разумљиво, није увек био у ситуацији да дневник води свакодневно, па се понекад дешавало да под једним датумом опише неколико различитих догађаја или разговора који су се догодили у последњих неколико дана. Ради лакшег сналажења и избегавања евентуалне конфузије око времена када су се поједини догађаји збили, временске одреднице, као што су „**јуче**“, „**пре два дана**“, „**јутрос**“ „**поподне**“ итд. болдом су у таквим случајевима очигледније наглашене.

Датирање догађаја у Дневнику је представљао посебан проблем. М. Константиновић је некада наводио само датум (понекад у загради), некада датум и месец, некада и годину, а некада и дан у недељи. Накнадним проверама утврдили смо да, у ситуацијама када је наведен и дан у недељи, у неколико случајева постоји грешка. Наиме, тог датума, те године, наведени дан није одговарао дану у недељи према календару. Пошто нисмо имали увида у оригинални рукопис, нисмо у стању да закључимо да ли је то грешка аутора или грешка у прекуцавању. У сваком случају, на такве ситуације смо скретали пажњу у фуснотама, а тамо где се то могло закључити (у већини случајева) давали смо и тачан податак.

С обзиром на то да се рукопис Михаила Константиновића искључиво односи на његов јавни рад 1939–1941. и 1944–1945. године, природно је да се имена његових колега, сарадника и бројних личности које је сусретао налазе на свакој страници рукописа. Реч је, неретко, о именима која су мање позната или потпуно непозната данашњем читаоцу. Зато смо их издвојили на крају књиге у именски регистар и за њих дајемо основне биографске податке с навођењем броја странице у књизи.

*

На крају, осећамо потребу да захвалимо установама и појединцима који су омогућили да ова књига буде објављена. Најпре, саиздавачима који су у време ненаклоњено науци и књизи, обезбедили финансијска средства и подржали објављивање ове књиге. Захвалност дугујемо и бројним колегама и пријатељима који су нам, што саветима, што провереним подацима, помогли да одгонетнемо немали број нејасноћа које су се у тексту појављивале. Поред историчара и правника, на чију помоћ смо од почетка највише рачунали, захвалност дугујемо и хералдичарима, генеалозима, архитектама, археолозима, и историчарима науке, који спадају и у добре познаваоце периода који је у *Белешкама* обухваћен.

Посебну захвалност дугујемо проф. др Драгољубу М. Поповићу, др Наташи Милићевић и др Борису Милосављевићу на драгоценим рецензентским примедбама и сугестијама, подацима за Регистар личних имена, као и на пријатељској подршци.

У Београду, 6. мај 2018.

Јовица Тркуља
Душан Мрђеновић

ПРЕДГОВОР ПРВОМ ИЗДАЊУ ПОЛИТИКА СПОРАЗУМА НАПОМЕНЕ ПРИРЕЂИВАЧА

I

Ово су дневничке белешке које је професор Михаило Константиновић водио у два маха: 1939–1941, када је радио на српско-хрватском споразуму, најпре као правни стручњак а затим као министар без портфеља и министар правде, и 1944–1945, у Лондону, у епохи споразума Тито – Шубашић.

Тај лични *дневнички њосејник* намеравао је да користи при писању о догађајима у којима је имао удела, али до озбиљења те намере није дошло. Не знам, него само могу да претпостављам извесне разлоге томе. Али знам, поуздано, да ове белешке он никада не би објавио. Уз *Лондонске белешке* чак је приложио напомену: „Ове ствари нису спремне за објављивање, те молим да се не објављују у случају моје смрти, већ да се предаду моме сину или мојој ћерци и жени. М. Константиновић“. (Ову напомену написао је пре 1954: почетком те године преминула је његова ћерка Пава.)

Не могу да удовољим захтеву Михаила Константиновића, зато што не могу ове белешке да осудим, „у случају моје смрти“, на могуће злоупотребе или, чак, уништење. Изузетан је и вишеструк значај овог *ненамерној сведочења* Михаила Константиновића о епохи која, упркос томе што је *његова* Југославија у крви разорена, још није стигла своме крају. Свест о томе значају није ми дозволила да следим његову вољу. Остајем у нади да ће то разумети свако ко буде прочитао *Полиџику споразума*.

II

Сувишно је и рећи: документарни карактер текста искључивао је сваку *озбиљнију* редакторску интервенцију, па чак и ону правописну, у смислу прилагођавања новим језичким правилима, осим у случајевима када је то налагала потреба за тачнијим разумевањем.

Ево мојих интервенција:

- 1) Скраћенице, за имена и називе института и институција, којима се Михаило Константиновић готово стално служио, приморан на то временском оскудицом, нотирајући ствари на брзину, између два посла, овде су замењене пуним именима и називима.

- 2) Изостављање извесних делова текста (малобројних и кратких) који су искључиво личног карактера а не доприносе бољем разумевању ствари од општег интереса, што је означено средњом заградом са тротачком.
- 3) Уношење превода, у средњим заградама, речи и реченица са других језика.
- 4) У *Прилозима и најоменама* највећа је моја интервенција. То су записници са седница владе које је, за сопствене потребе, повремено водио Константиновић, и на које у белешкама указује. Али то су и записници са седница владе, или различитих њених комитета, које је такође сâм Константиновић водио а на које у белешкама не указује, али чији значај захтева њихово објављивање (овде само у изводу). Ту се налазе: нацрти, варијанте, за разна решења Споразума, које је Михаило Константиновић радио сâм или у заједници са професорима Правног факултета, својим пријатељима др Михаилом Илићем (Гестапо га стрељао 20. марта 1944) и др Ђорђе Тасићем (Гестапо га стрељао 23. августа 1943). Најзад, то су и неки фрагменти из преписке, изводи из штампе, домаће и стране, извештаји Централног пресбириоа, извештаји Управе града Београда, леци, брошуре, све у *избору њиређивача*. По правилу, то је из личне архиве Михаила Константиновића. Али од тога је у неколико момената одступљено, у сврху потпунијег осветљавања појединих догађаја и личности, као и самог М. Константиновића. У књизи првој, то су прилози и напомене 69, 73, 74, 75, 76; у књизи другој 12 и 15.
- 5) У књигу прву, *Дневничке белешке 1939–1941*, на одговарајућем месту интерполиран је *Меморандум* М. Константиновића од 13. II 1941, због његовога посебног значаја.
- 6) *Дневничким белешкама 1939–1941*. прикључен је и текст *Догађаји њред 27. марѝ*, који је написан 1945, али очито на основу ових бележака.
- 7) Наслов *Лондонске белешке* је Михаила Константиновића. *Дневничке белешке 1939–1941*. носе у рукопису наслов *Белешке*.

Јединствени наслов за обе књиге *Политика споразума* дат је накнадно, али не само зато што књигама тематски одговара него и зато што у потпуности одговара основном интелектуалном и моралном опредељењу Михаила Константиновића.

У Београду, 23. март 1997.

Радомир Константиновић

МИХАИЛО КОНСТАНТИНОВИЋ ОСНОВНИ БИОГРАФСКИ ПОДАЦИ

Михаило Константиновић рођен је 10. (23) марта 1897, у Чачку. Отац Илија, надничар, и мајка Пава (Ратковић) избегли су из Санџака (Рашке) где су живели од старине и бавили се земљорадњом (у Кучину, односно у Чадињу и у селу Челице, у околини Пријепоља).

Године 1914. завршио је шести разред гимназије, од августа исте године до октобра 1915. служио је добровољно као болничар писар у Другој војној болници у Чачку. У јесен и зиму 1915. повлачио се са српском војском, јануара 1916. прешао је у Француску.

Маја 1916. ступио је у Српски универзитетски батаљон у Жозјеу (Jausiers) и ту завршио гимназију. Јуна 1917. демобилисан је и послат на студије права, на факултет у Лиону, али је студије прекинуо да би добровољно ступио у француску војску, јула 1918, и учествовао у борбама на западном фронту, у 5, 30. и 254. пуку пољске артиљерије.

По демобилизацији (26. априла 1919) наставио је студије у Лиону. Дипломирао је 1920, вратио се у земљу, запослио се као писар у Министарству правде, али је дао оставку на службу због студија за докторат правних наука у Лиону. Степен доктора правних наука стекао је 1923, с тезом из римског права: *Le periculum rei venditae en droit romain classique*.

Јула 1923. постављен је за писара првостепеног суда у Охриду. Крајем исте године изабран је за доцента на Правном факултету у Суботици, за катедру грађанског права и међународног приватног права (фебруара 1924. постављен је на то место). Августа 1926. изабран је за ванредног професора на истом факултету. Фебруара 1935. премештен је на Правни факултет у Београду, где је септембра 1937. постао редован професор.

Године 1939. учествовао је у раду на српско-хрватском споразуму. Ступио је у владу Споразума 26. августа 1939. и био у њој све до марта 1941, када је дао оставку због приступања Југославије Тројном пакту.

После наредбе о капитулацији, априла 1941, избегао је у Египат, одакле је прешао у Палестину, али послат је у Турску, ради прикупљања материјала о ратним злочинима у Југославији и проучавања питања одговорности за ратне злочине. Априла 1942. вратио се у Египат и бавио се истим послом до јуна 1944, када га је нови председник југословенске владе у Лондону, др Иван Шубашић, позвао у Лондон да ступи у владу споразума Тито – Шубашић, као министар спољних послова. Одбио је да ступи у владу, у земљу се вратио 18. фебруара 1945. годинне.

По доласку у Београд наставио је да обавља дужност редовног професора на београдском Правном факултету све до пензионисања. Био је председник Комисије за израду Нацрта устава ФНРЈ (формирана 8. септембра 1945). Обављао је више пута функцију декана Правног факултета (1947, 1948, 1951–53, 1959–60), шефа Катедре за грађанско право и управника Општег семинара грађанског права. Један је од оснивача и први главни и одговорни уредник часописа *Анали Правној факултетији у Београду*. Основао је Спољнотрговинску арбитражу при Привредној комори Југославије и био њен дугогодишњи председник. Био је дописни члан Југославенске академије знаности и умјетности.

Израдио је нацрте већег броја законских текстова, међу којима су: Основни закон о браку (1946), Основни закон о односима родитеља и деце (1947), Основни закон о старатељству (1947), Закон о усвојењу (1947), Закон о застарелости потраживања (1953) и Закон о наслеђивању (1953).

Године 1969. објавио је, у издању Правног факултета у Београду, књигу *Облијације и ујовори, скица за законик о облијацијама и ујоворима* (друго издање Савремена администрација, Београд 1975, треће у библиотеци „Класици југословенског права“, Службени лист, Београд 1996). Осим дисертације, штампане у Лиону 1923, то је једина његова књига. Своја предавања из облигационог права није штампао као посебну књигу, него је само дозволио да се та предавања, за потребе слушалаца на општем курсу, објављују шапирографисано, као *Облијационо право*, с поднасловом: *Белешке са предавања професора Михаила Константиновића*. Такође ни своје чланке из области облигационог права и теорије грађанског права није уобличио у посебну књигу. Тек после смрти Михаила Константиновића (30. јануара 1982, у Београду), часопис *Анали Правној факултетији у Београду*, у двоброју 3–4, за исту годину, објавио је избор његових чланака, штампаних између 1924. и 1976, у уверењу да ће тако „ово велико правничко благо постати доступно широком кругу корисника, посебно младих, обогаћивати их и служити им као путоказ, узор и подстрек“.

треба да буде нека брзина велике зарпуге,
која и стога о свим обичајима. Чошк.
који познате не морају бити слуге и
одржаносте. — На што љубимосту је ра
ко не може бити: рема риноче, а бине
какоих обичаја и не иде. — Та ђерленет
ра се зарпугу зарпуги држе само ра ђерлене
кошкѣ начеа о откурицима на ђерлене
са ђерлене. Мелек: Која? — Та: на
бидеа и гласа, неочеке и неочеке;
ђерлене и ђерлене и ђерлене; ђерлене
ђерлене и ђерлене ђерлене. Мелек:
ђа неа за ђерлене до ђерлене (свака ђер
ђерлене и ђерлене до ђерлене ђерлене у
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.

Питана о ђерлене, и ђерлене ђерлене
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене, као и ђерлене
ђерлене о ђерлене ђерлене.

ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене, као
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.
ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене ђерлене.

Факсимил Дневничкој записи од 24. септембра 1939. године

ИЛУСТРОВАНИ ПРИЛОЗИ

У прикупљању фото-документације о Михаилу Константиновићу коришћени су следећи извори: Архив Србије (АС), Архив Југославије (АЈ), Историјски архив Београда (ИАБ), Историјски архив Чачка (ИАЧ), Архива Правног факултета Универзитета у Београду (АПФУБ), Архива породице Михаила Константиновића (АПМК).

Михаило Констiантинoвић са њекијка Јеликом,
њеном снахом и унуцима, у Чадињу, августa 1937. (АПМК)

12		13	
Служба у II. позиву народне војске			
Зборнице	Место у које једнакoу успели и редни број једнакoу списакa	Крајевачки Корикали, август 1936	
	Четва, батеријска, ескадронско в. п. 2. Ваталонско, дивизионско	Дан на распореду Константинoвић Ко Михаило 3. 1936 год. је Служба. Крајевачки, Корикали, Село. 1936. Штамп Дан. Зборниц.	
	Пултско		
	Брагдло и дивизијско		
Датум изјаве у II. позиву			

Војна исјрава Михаила Констiантинoвића
са рајним распоредом 1936. (АПМК)

Михаило Констiантiинович на војној вежби, Крајујевац, Корићани, „Сара“, 1938. (АПМК)

Михаило Констiантiинович, њочетком 1939. (АПФУБ)

Драиша Цветиковић и Михаило Констiантiинович, 1939. (ИАЧ)

Михаило Константиновић
ПОЛИТИКА СПОРАЗУМА
Дневничке белешке 1939–1941
Лондонске белешке 1944–1945

Издавачи

Правни факултет Универзитета у Београду
Правни факултет Универзитета Источно Сарајево
Међуопштински историјски архив
за општине Чачак, Горњи Милановац и Лучани
Завичајни музеј Прибој
4СЕ, Београд
Досије студио, Београд

Лектура и коректура

Невена Мрђеновић

Припрема и штампа

Досије студио, Београд

Дизајн корица

Павле Боровац

Тираж

500 примерака

ISBN 978-86-7630-797-5 (ПФ)

ISBN 978-86-6047-271-9 (ДС)

Михаило Константиновић је рођен 1897. године у Чачку. Гимназију је учио у родном граду, а завршио је касније, после повлачења српске војске преко Албаније, у Француској, где је и матурирао 1916. године. Студирао је на Правном факултету у Лиону и докторирао 1923. са тезом из области римског права. У Првом светском рату је учествовао као добровољац у француској војсци на западном фронту.

*За доцента Правног факултета у Суботици изабран је 1923, а за редовног професора на Правном факултету у Београду 1936. године. Од 1939. до марта 1941. био је министар без портфеља и министар правде у влади Цветковић-Мачек. Један је од идејних твораца српско-хрватског споразума који је имао за циљ да преуреди Краљевину Југославију по федералистичком државном моделу. Поднео је оставку у знак протеста због приступања Југославије Тројном пакту. После априлског слома 1941. емигрирао је у иностранство, а по ослобођењу земље враћа се на Правни факултет у Београду. Био је више пута декан факултета, шеф Катедре за грађанско право и управник Општег семинара. Један је од оснивача часописа *Анали Правног факултета у Београду*. Основао је *Спољнотрговинску арбитражу при Привредној комори Југославије* и био њен дугогодишњи председник. Био је дописни члан Југослаvensке академије знаности и умјетности.*

*Израдио је нацрте већег броја законских текстова, међу којима су: Основни закон о браку (1946), Основни закон о односима родитеља и деце (1947), Основни закон о старатељству (1947), Закон о усвојењу (1947), Закон о застарелости потраживања (1953) и Закон о наслеђивању (1953). Његови најзначајнији радови су: *Брачно право*, (1938) *Облигационо право, скица за законик о облигацијама и уговорима* (1969).*

Преминуо је 30. јануара 1982. године у Београду.